

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jenne za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 22. avgusta 1860.

Najbolja sejavnica.

V 19. listu štajarskega kmetijskega časnika „Wochenblatt“ se bere priporočilo nove mašine, ki je za sejate vsakega žita, turšice, fižola, detelje, repe, pese itd. Gos. prof. Hlubek pravi, da si štajarska kmetijska družba že 2 let prizadeva sejavnico znajti, ki bi bila kmetu ravno tak pripravna kakor grajšaku. Šerdinger-jeva mašina j bila dobra, vendar ni bila brez vseh napak, zato jo j graški ključar Vonihir popravil in dobila je ime „zboljšane štajarske sejavnice“. Da bi bila ta mašina za mnogoverstno seme pripravna, jo je gospod Rošger, oskerbnik grajšine stadelske v Raabthalu, spet nekoliko pre naredil in znana je ta mašina pod imenom „Raabthalske sejavnice“. Ko je bila leta 1857 razstava na Dunaji, je gosp. dr. Musil, eden najboljših štajarskih kmetovavcov, posebno razstavljenе sejavnice ogledaval in je zapazil, da bi se raabthalska mašina še zboljšati dala, in res jo je dobro zadel; z njegovo mašino se dá vsako seme sejati in ni treba zdaj več mašin za to in uno seme.

Imenuje se ta mašina „štajarska sejavnica za vse semena“ (Steyermärkische Universal-Säemaschine); izdeluje jo ključarski mojster Vonihir v Gradcu (Schlossermeister Joseph Vonihir, Gratz, Josephgasse Nr. 453), velja 150 gold. nov. dn.

Gospod prof. Hlubek sklepa priporočevanje te nove mašine s temi besedami: „Svesti smo si, da občine (soseske), ko bojo po novi osnovi samostojne postale, si bojo oskerbele sejavnice in mlativnice za celo sosesko, si bojo napravile srenjske žitnice, si bojo postavile poljske čuvaje, se bojo vzajemno lotile pokončevanja gosenc in kebrov in sploh vse storile, kar je treba, si pomagati iz nadlog in zboljšati svoj stan“.

Kmetijske skušnje.

(Zakaj se dandanašnji mlade češplje tako rade posušijo in poginejo), je po skušnjah g. Vakana v Bohni na Gališkem to krivo, da se pusti, kadar so polne, preveč češpelj tako dolgo na drevesu, da popolnoma dozoriyo. Če se ena polovica češpelj že pred otrese, preden so preveč zrele, in le druga polovica na drevesu pustí, da popolnoma dozoriyo, se obvaruje drevó pogina. Tega se je omenjeni sadjorejec do dobrega prepričal. V letu 1857 je bilo v Galiciji toliko češpelj, da je vagán veljal le 36 do 48 krajc., škoda se je zdelo mnogim gospodarjem, po tako nizki ceni prodajati svoj pridelek; pustili so jih raje na drevji, da so pozneje jih porabili za sladki češpljevec, — al drugo leto so bile vse te drevesa suhe, une pa, ki so jih pred obrali, so bile lepe in rodovitne. Tega so se prepričali tudi v Černici in Zaberzecu.

Nekaj opominovanja in svarjenja.

Nekteri ljudje so bolj sadja željni kot koza soli, in to ni zameriti, zakaj že prvemu človeku je Stvarnik odločil

sadje v hrano. Tega pa vendar ne razumem, kako morejo biti taki snedeži tako kratkovidni enako kočastim gojzdnim prebivavcom, ki si nikdar ne porezujejo nohtov, da ne previdijo, da vejice sadnih dreves ne bodo več rodile, ki se jim tako neusmiljeno pohlomastijo, dasiravno se bo brezvestni poškodovavec tudi živo spominjal prihodnje leto, kje se je bil lani češenj nazobal in bo zastonj precejal po njih sline.

Poznal sem kmeta, terdega hribovca, ki je pozimi marljivo snažil sadno drevje, ter ga oprostoval nepotrebnih vejic, da ga je menj sneg stiskal, da niso tako silovito serditi viharji va-nj butali in da so ga skoz in skoz ložej pregrevali dobrotljivi solnčni žarki; opazoval sem, kako so njegovi otroci, ko so se začele češnje opisevati, milo na-nje pogledovali, toda nihče si ne upa splezati na drevo, dokler sad ne dozori in gospodar ne privoli, ga oberati. Oj pač je bil vesel dan, kadar so smeli otroci iti na češnjo! Oče jih skerbno opominja, naj se čuvajo pasti, da naj vejice le kviško počasi pripogujejo k drevesu ne pa navzdoli in da listi ne bo smel več na češnjo, kateri bo vejice lomil; tudi se zraven pristavi, naj se po tistih vejicah češnje tičkom pusté, ki bi se drugač ne dale obrati, razun da se vejica zlomi, saj Bog tudi tem živalicam delí hrano.

Pridni Ipavci dobé marsikak sold za češnje, ki jih prvi prodajajo po naši deželi. Mislim, da dobro umejo, da bi se jim od leta do leta dobiček krajšal, če bi vejice pogostoma lomili. S Štange skoraj vsako leto dokaj sodov lepih češinj v Ljubljani poprodajo in sem si svest, če bi ondi kmetje češnje nabiraje neusmiljeno veje lomili, da bi čez nekaj let jih komaj namest sodov kako canjo prinesli v Ljubljano pokazat. Čez Polšnjik gredé sem vidil, kar me je bolj veselilo, kakor da bi mi bil posestnik podaril vés pridelek češnjevega drevesa, kjer bi se bilo z njim nekaj mirnikov napolnilo, lepo visoko in široko drevo, ki je bilo od tal do srede do čistega obrano; od srede proti verhu pa so debele černe češnje lesketale zmed zelenega listja po visečih vejicah, da je bilo zares veselje, in hvale vredno je, da nisem pod drevesom ugledal ne odlomljenih več in ne listja ležati, pa tudi na češnji ni bilo zapaziti žalostnega sledú medvedove tace.

Večkrat sem bil nevoljen, ko je kak posestnik na travniku ali poleg njive posekal češnjo, letos pa bi bil že sam skorej kaj tacega storil. Dosihdob nisem mogel spoznati po sadu, ktere češnje so černice, ktere belice, ki so jih ptički in tatinski češnjari zelene pozobali; letos so vendar dozorele, al ko peté z doma odmaknem, pride tatinska derhal, ki ne obere samo češenj, temveč jih tako oblomi, da ne najdeš na enem drevesu nobene cele veje in žito poleg češnje poteptá, da ga ni moč ne žeti in ne kositi.

Po bukovih gojzdi tudi rastejo tanke gladke češnje. Njih belo cveteči verhovi, ko bukke okrog njih zelené, v pomladanski dobi lepo lišpaje gojzd, kjer neutrudljive bčelice sladki med naberajo; v poletni vročini pa tú gojzdne ptice, kamor ne dospejo človeške roke, najdejo hladno hrano. In kdo bi se nadjal? Za pešico dobrega sadú so skorej vse gojzdne češnje popadale pod tatinsko sekíro brezvestnih češnjarjev. Ptice so gojzdom kaj koristne živalice, in če jim

hudozna roka ugonoblja hrano, ki jim jo je Božja previdnost odločila, ne bodo pa tudi ptice branile, merčesom po gojzdu gospodariti.

Letos so češnjevi pridelki nasitili marsikak prazen trebuh, in kdo se bo čudil, če se bodo v svoji nerodovitnosti kujale kakih deset let, da si pocelijo brezštevilne rane, ki jim jih je vsekala divjaška nehvaležnost?

Tepke so še najbolj srečne; z vsem drugim sadnim drevjem, kadar kaj obrodi, se pa tudi nehvaležno dela. Pač so vredni taki nehvaležni neobtesanci, da bi se z neizbrisljivimi čerkami zapisali v črne bukve!

Kraja, kjer te baže ljudje stanujejo, nočem očitno razglasiti; le to želim, da bi kak omikan ptujec ali kak sadjorejec neusmiljeno polomljenih in odertih dreves ne zapazil, kajti on bi utegnil na vse usta okrog trobiti, da je velika sramota, da se taki ljudje prištevajo krajskim prebivavcom.

Letos bo tudi lešnjikov prav obilo. Le škoda, da so nekteri ljudje tako nespametni, da jih potergajo, ko ima še jedro okrog sebe na debelo mleka, in jih morajo z nožem iz robčin spravljati. Pri Izraelcih je bil neki človek zavoljo tega, ki je šel o prazniku derv nabrat, na smert kaznovan. Kaj pa tisti lešnjikarji zaslužijo, ki so ob nedeljah komaj kje pri sv. maši, za popoldansko božjo službo še pa se ne zmenijo, dokler kaka lupina visi na kakošni leski? Judež je Zveličarja prodal za 30 srebernikov; lešnjikarju te baže je pa lešnjik ljubši memo Boga.

To jesen bo žirú na kupe, pa tudi polhov ne bo manjkalo. Ljudje žir za olje, da ž njim svetijo, v tej okolici kaj radi poberajo, in tudi marljivo polhe lové. Zato se pa kaj rado pripetí, kadar je žirovo leto, da ljudje zanamarijo, se s steljo o pravi dobi preskerbeti. Dobro je žirovo olje, koristna je polhova mast, in ugaja se gerlu kadar se gladi s polhovo pečenko; al šembrano je žalostno, če v hudi zimi živina stoji v blatu in ni pomladi pustih njv z čim namestiti!

X.

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje).

§. 78. Razveza službenega razmérja. Razmérje med gospodarji in delavci ali služabniki njegovimi se utegne iz imenitnih vzrokov, tudi preden izteče razločno ali molcé izgovorjeni čas in brez odpovedi pri ti priči razvezati. Sosebno pa ima:

1. Gospodar pravico, razdreti pogodbo (kontrakt), kadar
 - a) najde, da pomagač ni za delo;
 - b) kadar pomagač stori kaj tacega, da mu gospodar po vsi pravici več ne more tako zaupati, kakor bi to imelo biti, ali če gospodar za takošno pomagačevo djanje zve še le po tem, ko ga je na delo vzel;
 - c) če se pomagač brez gospodarjevega privoljenja še po strani peča s kakim opralkom, ki bi njegovemu delu pri obertnii bilo na škodo;
 - d) če se terdovratno brani, gospodarjeve pravične naročila spolnovati, ali če druge pomagače, učence ali domače pòsle skuša zapeljati, da bi gospodarja ne poslušali, da bi se mu uperli, da bi zanikerno živeli ali kaj nedovoljenega počeli, ali če bi poštenje gospodarja svojega ali njegove rodovine razžalil ali če bi kako drugo dolžnost močno ali pa večkrat prelomil;
 - e) če se mu po njegovi krivici prigodi, da ni za delo, ali če za več kakor štiri tedne ne more delati, da si bi tega tudi ne bil kriv;
 - f) če bi delj kakor 8 dni v ječi zapert bil.
2. Pomagač ima sosebno pravico, pogodbo razdreti:
 - a) če bi brez škode za svoje zdravje ne mogel dalje delati;
 - b) če gospodar roko na-nj položi in hudo ž njim dela ali če se zoper njega zagreši s prestopkom razžalitve na poštenji;

- c) če ga gospodar skuša zapeljati h kakemu gerdemu i pregrešnemu ali pa postavam nasprotnemu delu;
- d) če mu gospodar izgovorjeno plačilo prideržuje, ko nina pravice, ali če zastran družih bistvenih (imenininih) odločb pogodbo prelomi;
- e) če gospodar pride na kant (v konkurs) ali če mu kaj d'uzega brani, da ne more pomagaču dela in zasuzka dati.

§. 79. Odpuščenje od dela, preden je čas dotekl. Če gospodar brez po postavi dopuščene vzroka (§. 78) pomagača prezgodaj (preden se čas izteče) od dela odpusti, ali kadar je kakor si bodi on kriv, da se slubeno razmérje prezgodaj razdere (razveže), ima dolžnot, poverniti pomagaču mezdo (lon) in druge izgovorjene ali navadne plačila za ostali čas dobe, ki je za odpoved postavljena.

§. 80. Prezgodnji odstop od dela. Če pomagač svojega gospodarja, preden se mu čas izteče, brez postavega vzroka (§. 78) zapusti, ima gospodar pravico, gospòsko prositi, da ga nazaj pripelje in prisili dostati delo za čas, ki še manjka in pa tirjati ga, da mu storjeno škodo poverne. Tudi je treba take pomagače primérno kazniti (štrafati, kaštigati).

§. 81. Kadar obertnija neha ali pomagač umre. Kadar obertnija neha ali pa pomagač umre, ugasne službeno razmérje samo od sebe.

Če pa obertnik po svoji prosti volji obertnijo popusti ali če se pomagač odpusti od dela tako, da je gospodar tega kriv, ali po naključbi napravljeni od gospodarjeve strani, ima pomagač pravico, terjati povračilo za tisti čas, kateri mu je odšel od dobe za odpoved postavljene.

Pristavek zastran večjih obertnij.

§. 82. Fabriški delavci. Za večje obertnije, v katerih po navadi več kakor 20 delavcov bodi možkih ali ženskih, starih ali mladih, skup dela, veljajo še te posebne zapovedi.

§. 83. Spisek ali imenik delavcov. Od vseh delavcov se more deržati in gosposki, kolikorkrat hoče, pokazati spisek ali imenik, v katerem je zapisano, kako se po imenu in priimku vsacemu delovcu pravi, koliko let ima, v katero občino (sosesko) je domá, za kateri opravek je namenjen in koliko se mu plačuje.

§. 84. Službeni red. V delavnicah mora biti nabit red ali pravilnik službe, v katerem so sosebno izgovorjene te le reči:

- a) koliko verst najetih delavcov je in za kateri opravek je vsaka izmed njih namenjena; sosebno, kaj bodo delale ženske, kaj otroci, z ozirom na njih telesno moč in pa na šolo, v katero morajo otroci hoditi;
- b) koliko časa vsaki dan terpi delo;
- c) kdaj se dela račun (rajtenga) in kako ter kdaj se plačuje zaslužek;
- d) ktere pravice imajo prigledniki (tisti, ki imajo delavce v skerbi);
- e) kako se ravna z delavci, če kdo oboli, če se mu kaka nesreča prigodi;
- f) ali kdaj se delavcu kaj od plačila odterga ali pa kako delo za kazni (štrafengo) naloži, ker je red ali pravilnik prestopil;
- g) v kateri dobi se odpoveduje in v katerih primérnejih se smé službeno razmérje pri ti priči razdreti ali razvezati.

Dvojniki službenega reda se mora gosposki predložiti.

§. 85. Pomočne dnarnice. Če je delavcov mnogo in če je delo tudi tako, da lahko kdo v nesrečo pride ali pa oboli in je pomoči potreben, ima obertnik dolžnost, samostalno pomočno ali podporno dnarnico (kaso) pri svoji obertnii napraviti ali pa taki že kje napravljeni dnarnici pristopiti in narediti, da bodo njegovi delavci va-njo po malem plačevali.

§. 86. Kteri otroci se smejo rabiti za delo